

Succesvol digitaal leren voor laagopgeleiden

Een onderzoek naar randvoorwaarden

Ook onder laagopgeleiden is er interesse in digitaal leren, en uit onderzoek in verschillende landen blijkt dat dit in principe ook succesvol kan zijn. Om erachter te komen waar digitale programma's aan moeten voldoen om de basisvaardigheden van laagopgeleide cursisten te verbeteren, liet Stichting Expertisecentrum ETV.nl een onderzoek uitvoeren naar welke randvoorwaarden en ondersteuningsvormen de grootste kans hebben op succes. Maurice de Greef van onderzoeksbureau Artéduc, die het onderzoek uitvoerde, doet verslag.

MAURICE DE GREEF / ARTÉDUC, DEN BOSCH

Introductie

Nieuwe combinaties van face-to-faceonderwijs en digitaal leren lijken een uitkomst te kunnen bieden in het onderwijs. Ook onder laagopgeleiden ziet men dat de animo voor digitaal leren toeneemt. Het programma *Taalklas.nl* van Stichting Expertisecentrum ETV.nl kent, naast de circa 130.000 geregistreerde gebruikers van het programma *Lees en Schrijf!*, alleen al meer dan twee miljoen accounts. Een aanzienlijk deel van deze gebruikers wordt gevormd door laagopgeleide leerders. Zij proberen door digitaal leren hun basisvaardigheden te verbeteren, zodat zij een betere plek in de maatschappij kunnen krijgen of zelfs kunnen doorstromen naar een opleiding of (ander) werk. Onderzoek in Ierland en Nederland toont aan dat digitaal leren succesvol kan zijn. Maar de hamvraag is wat nu juist het succes bepaalt. Daarom is in opdracht van Stichting Expertisecentrum ETV.nl door Artéduc een onderzoek uitgevoerd naar

succesfactoren voor ondersteuning van digitaal leren.

Onderzoek naar vier succesfactoren voor digitaal leren

Het onderzoek van Stichting Expertisecentrum ETV.nl geeft antwoord op de vraag welke randvoorwaarden en ondersteuningsvormen bij digitaal leren een bijdrage leveren aan een positief leerresultaat. Wat zorgt ervoor dat de laagopgeleide leerder een grotere kans heeft leersucces te boeken? Literatuuronderzoek maakt duidelijk dat er bij digitaal leren vier succesfactoren van belang zijn, namelijk: de inhoud van het programma, de rol van de begeleider, de leercontext (of leerplek) en de mate van zelfsturing (Nijman, 2004; Raemdonck, 2006). Vervolgens is onder 394 leerders en 31 begeleiders aan de hand van een schriftelijke vragenlijst onderzocht hoe deze randvoorwaarden er volgens hen uit moeten zien. Aan de begeleiders is

alleen gevraagd welke eisen zij stelden aan hun rol als begeleider met bijbehorende competenties en aan de mate van zelfsturing van de deelnemer.

In totaal hebben 394 leerders en 31 begeleiders de vragenlijst ingevuld. Tabel 1 geeft een globaal overzicht van de achtergrondgegevens van de leerders en begeleiders die meededen aan het onderzoek. Van de 31 begeleiders is iets meer dan de helft man (55%) en het merendeel (90%) autochtoon. Een relatief grote groep begeleiders heeft een vrijwilligersbaan (42%). De leerders zijn voor het merendeel autochtone vrouwen die minder dan elf jaar onderwijs gevolgd hebben (68,5%). Van de deelnemers heeft 17% minder dan 5 jaar onderwijs gevolgd en ongeveer 30% meer dan 11 jaar. Ongeveer 60% van de deelnemers heeft een betaalde baan.

Succesfactor 1: Een eisenpakket voor de inhoud van digitaal leren

Uit de beantwoording van de vragen

	Deelnemers (N=394)	Begeleiders (N=31)
Geslacht		
Man	17.8	54.8
Vrouw	82.2	45.2
Herkomst		
Autochtoon	85.0	90.3
Allochtoon	15.0	9.7
Leeftijd (Gemiddelde = 39.6 jaar)		
<34 jaar	43.6	25.8
35-64 jaar	46.0	38.7
>65 jaar	10.4	32.2
Opleidingsjaren		
<5 jaar	17.0	3.2
6-10 jaar	51.5	35.5
11-15 jaar	21.3	35.5
>16 jaar	9.9	22.6
Baan		
Betaalde baan	54.3	48.4
Vrijwilligersbaan	6.3	41.9
Betaalde en vrijwilligersbaan	6.4	3.2
Geen baan	31.7	6.5

Tabel 1: Onderzoekspopulatie leerders en begeleiders (%)

wordt allereerst duidelijk dat de inhoud van het programma van belang is, met name voor laagopgeleiden. De grens ligt bij deelnemers die minder dan twaalf opleidingsjaren hebben gehad. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen inhoud (bijvoorbeeld aansluiting bij de leefwereld en leerbehoeften), werkwijze (bijvoorbeeld herhaling) en systeem (bijvoorbeeld toegankelijkheid). Het niveau van opleiding van de leerders is van invloed op de eisen voor het programma. Dit geldt ook voor de rol van de begeleider. Deelnemers met een verschillende vooropleiding stellen verschillende eisen aan de rol en taken van een begeleider. Voor met name laagopgeleiden komen specifieke eisen voor het programma naar voren. Dit inhoudelijk 'eisenpakket' (gebaseerd op het literatuuronderzoek) is weergegeven in figuur 1.

Dit eisenpakket geeft weer hoe de

inhoud van een digitale leer- en oefen-omgeving kan aansluiten bij de laagopgeleide deelnemer en leersucces in de hand kan werken. Aansluiting op de

dagelijkse praktijk en mogelijke achterstanden staan centraal. Voorbeelden van deze eisen zijn dan ook: aansluiting bij de leefwereld en rekening houdend met taalachterstand.

Succesfactor 2 en 3: Zelfsturing en leercontext

Vanwege de samenhang tussen beide, worden hier de succesfactoren 2 (zelfsturing) en 3 (eigen leercontext of leerplek) samengenomen. Een van de opvallendste resultaten is dat ook de meeste laagopgeleiden veel waarde hechten aan zelfsturing. Zij willen in feite zelf de momenten bepalen waarop zij leren en een cursus afronden met een certificaat, of bepalen graag zelf wanneer zij vragen kunnen stellen en feedback kunnen krijgen. Begeleiders zijn hier minder stellig in. Zij vinden dat overleg wel mogelijk moet zijn en dat er in feite naar een middenweg gezocht moet worden. De meerderheid van de laagopgeleide deelnemers (met uitzondering van de 17 procent volwassenen die alleen de basisschool hebben gevolgd) geeft aan dat zelf thuis leren de voorkeur heeft. Dit houdt niet in dat ze begeleiding

Eisen aan de inhoud:

- aansluiting bij leefwereld van vooral autochtone oudere volwassenen
- aansluiting bij persoonlijke levenssituatie en -fase
- behandeling van persoonlijke interesses, waaronder thema's werk en gezondheid
- rekening houdend met achterstand, zoals taalachterstand, gedragsproblematiek, negatieve schoolervaringen of lage digivaardigheid
- inhoud is concreet, herkenbaar, divers, sluit aan bij praktijk en wordt herhaaldelijk aangeboden
- geformuleerde leerdoel wordt bereikt

Eisen aan de werkwijze:

- inzet van concrete, herkenbare, handelingen die herhaald kunnen worden
- ruimte voor interactie en reflectie (in de vorm van feedback en ondersteuning)

Eisen aan het systeem:

- goede toegankelijkheid
- sluit aan bij praktijkinhoud van leertraject

Figuur 1: 'Eisenpakket' laagopgeleide leerders voor digitaal leren in een leer- en oefenomgeving

niet noodzakelijk vinden, maar dit kan volgens hen ook begeleiding op afstand zijn, bijvoorbeeld via een virtuele coach. Deze gedachte sluit naadloos aan bij het idee van de leercontext (of leerplek) bij het digitale leren. Van de meeste laagopgeleiden wordt duidelijk dat zij de voorkeur geven aan zelf thuis leren, met uitzondering van het laagste vooropleidingsniveau. De groep van laagst opgeleiden (gevolgd door de 51 procent overige laagopgeleiden) ziet een combinatie van thuis en op locatie leren als de meest ideale leercontext. De groep met alleen basisonderwijs staat daarnaast ook open voor alleen op locatie leren, vanwege de aanwezigheid van een begeleider.

Succesfactor 4: Ondersteuning door een begeleider

Dat goede begeleiding het verschil kan maken, blijkt uit het feit dat de begeleider en zijn of haar begeleidingswijze afhankelijk geacht worden van de vooropleiding van de deelnemer. De meeste laagopgeleide deelnemers hebben behoefte aan zowel een mentor als een expert. Begeleiders moeten volgens de deelnemers vooral nieuwe kennis aandragen en persoonlijke begeleiding kunnen geven. De competenties die daarbij noodzakelijk zijn, vormen een mix van vakinhoudelijke, didactische en pedagogische competenties. Tijdens het onderzoek zijn deze competenties voorgesteld aan de huidige begeleiders en is een competentieprofiel gevalideerd dat is weergegeven in figuur 2. Er bleek een hoge mate van inhoudelijke consistentie te bestaan over de competenties die een begeleider moet bezitten, zowel op didactisch als op pedagogisch vlak (dat blijkt uit de hoge Cronbachs alfa's van .93 voor didactische vaardigheden en .94 voor pedagogische vaardigheden). Een goede begeleider moet, zo blijkt uit het profiel, een leerder aan de ene kant inhoudelijk en didactisch sterk kunnen

PROFIEL BEGELEIDER ONDERSTEUNING DIGITAAL LEREN

VAKINHOUDELIJKE VAARDIGHEDEN

Variabel deel

DIDACTISCHE VAARDIGHEDEN

1. actief luisteren (luisteren waarbij de begeleider duidelijk maakt dat hij of zij de leerder begrijpt)
2. reflecteren
3. verduidelijken
4. dingen omschrijven
5. samenvatten
6. open vragen (vraag met alle mogelijke antwoorden) en gesloten vragen (vraag met ja- of nee-antwoord) stellen
7. uitnodigende en duidelijke antwoorden geven
8. concretiseren
9. een objectief oordeel kunnen geven
10. de leerder ondersteunen in het leren leren
11. de leerder kunnen stimuleren om zijn of haar leerproces te sturen
12. tijd en ruimte geven aan de vragen van de leerder
13. kennis hebben van en kunnen omgaan met leerproblemen

PEDAGOGISCHE VAARDIGHEDEN

14. interesse tonen in de situatie van de leerder
15. leerders aanmoedigen
16. zich inleven in de situatie van de leerder
17. leerders stimuleren om reacties en gevoelens te benoemen
18. kwaliteiten van leerders stimuleren
19. omgaan met negatieve leerervaringen
20. omgaan met minderwaardigheidsgevoelens en faalangst

Figuur 2: Competentieprofiel begeleiders digitaal leren

ondersteunen in zijn leerproces, en aan de andere kant veel oog hebben voor de gevoelens en belemmeringen van de leerders.

Tot slot

Op basis van de gegevens uit het onderzoek onder deelnemers en begeleiders kan de conclusie getrokken worden dat een uitgebalanceerde begeleiding van digitaal leren bestaat uit:

- een sterk inhoudelijk programma dat aansluit op het eisenpakket;
- mogelijke begeleiding in de vorm van aandragen van expertise, geven van feedback en persoonlijke begeleiding;
- de mogelijkheid voor de leerder om

zelf zijn of haar eigen planning of moment van afronden (certificeren) te bepalen;

- het zelf sturen van zijn of haar eigen leerproces en het kiezen van zijn of haar eigen leerplek.

Dit zal naar verwachting leiden tot een optimale leer- en oefenomgeving voor digitaal leren.

Meer informatie

Voor meer informatie en het volledige onderzoeksrapport kunt u contact opnemen met Stichting Expertisecentrum ETV.nl: expertisecentrum@etv.nl / 010-266 69 69.